

Publicat el Desembre 9, 2023 per lleuresdigitals

Sobre No prendràs el nom de Déu en va d'Ignasi Moreta (Fragmenta, 2023)

Fa uns quants mesos vaig discutir amb Ignasi Moreta a Twitter a propòsit de les rogatives. El que per a mi era un ritual associat als temps de sequera com el viacrucis és propi de Setmana Santa, per a ell era un exemple de *do ut des*, és a dir, una pràctica que hauria d'estar superada en què els humans ofereixen alguna cosa als déus a canvi de favors. Coneixent l'habilitat piuladora del meu interlocutor em veia a venir una bona cleca dialèctica, però tot va acabar molt amablement.

A més de ser un agut polemista, Ignasi Moreta (Barcelona, 1980) és una de les personalitats culturals més brillants, dinàmiques i eficaces del país. Ho és com a expert en Maragall i acadèmic, però també com a editor al capdavant de Fragmenta. Entre l'educat estudiant que els Amics dels Goigs enviaven pel país l'any 1998 (que és quan el vaig conèixer) i el professor i editor dels nostres dies, hi ha un arc intel·lectual admirable. Els darrers dos anys, Fragmenta ha volgut eixamplar els seus públics amb tres sèries d'assajos breus a càrrec d'intel·lectuals, pensadors i escriptors d'índole diversa, la primera dedicada als pecats capitals, la segona a la Bíblia i la tercera als deu manaments. D'aquesta última, Moreta mateix n'ha escrit el volum *No prendràs el nom de Déu en va*, centrat, com és obvi, en el segon manament. Hi desplega uns coneixements intensos de lingüística, teologia, exegesi bíblica i antropologia filosòfica, però sobretot una capacitat argumentativa imbatible expressada amb un estil endreçat i entenedor, que hauria de ser referència per qui vol transferir al comú de la societat conceptes intel·lectualment àrids. Ara bé, aquesta eficàcia estilística té algun risc en relació amb la tesi del llibre, com explicaré més avall.

L'abordatge del tema és franc des del primer capítol. El segon manament, segons Moreta, és antireligiós i alhora és una crida profundament religiosa. El Déu que has d'estimar sobre totes les coses, diu, no el pots utilitzar per a les teves dèries i finalitats, que és el fan sovint les elits religioses. Quan aquestes elits clamen davant el sexe, l'avortament o l'eutanàsia no

s'adonen que el segon manament es gira contra ells, afirma, i ho justifica amb un breu i entenedor exercici de relectura bíblica i de la tradició catòlica que ens mostra ja l'altíssim nivell que tindrà tota l'obra.

Moreta, però, necessita més múscul argumentatiu abans d'entrar a fons en la qüestió i dedica un capítol a desglossar les relacions entre el llenguatge, el ritual i la teoria dels actes de parla d'Austin-Searle. Partint de la paraula joànica i l'emparaulament del món de Lluís Duch, ens explica com les pregàries, les benediccions o les malediccions suposen fer coses amb paraules. Posa com a exemple quan Jesús asseca una figuera amb un simple enunciat verbal: en parlar-hi, fa un acte locutiú; en maleir-la bo i parlant, fa un acte il·locutiú, i en aconseguir que s'assequi, el fa perlocutiú.

Amb Austin ben a mà, analitza sacramentals i pregàries i denuncia justament el tipus de ritual amb què obria aquest escrit, el que comporta un *do ut des*, és a dir el que tempta Déu oferint-li alguna cosa a canvi de favors. Per a ell això és prendre el nom de Déu en va. Contra aquesta actitud proposa situar-nos davant Déu com els místics, sense esperar-ne res a canvi. Encara sota el paraigua d'Austin, defensa la tradició segons la qual jurar (per Déu, principalment) atempta també contra el segon manament. Ho justifica a partir dels evangelis i n'extreu un singular corol·lari: quan Jesús abomina dels juraments, dessacralitza el llenguatge i de fet ens posa en guàrdia davant tots els "gestos religiosos codificats".

Aquest prendre el nom de Déu en va, l'associa a determinades actituds religioses algunes ben presents en el món actual. La primera és el fonamentalisme, que considera un tipus de fanatisme que agafa el nom de Déu en va i el posa al servei d'interessos humans. Moreta torna a poar en l'obra de Duch per recordar-nos que és una temptació habitual en els monoteïsmes. Davant les lectures unívocues dels textos sagrats demana una interpretació contextual (en què preval el context, però del lector) en la línia de Gadamer, a qui cita. A continuació arremet contra el providencialisme, és a dir, els que veuen la presència de Déu en qualsevol cosa i aquí aflora el Moreta polemista: "El fanàtic el veus venir d'una hora lluny i saps que és excloent, intolerant i insà. El providencialista, en canvi, té un discurs suau, bonic, aparentment inofensiu i happy flower". Amb aquesta sentència carrega contra aquells que no deixen que Déu sigui Déu perquè no en respecten el silenci i llegeixen l'atzar com un text diví. També aquests prenen, segons ell, el nom de Déu en va.

El capítol següent ataca les elits religioses més nostrades. S'agafa a la interpretació convencional del segon manament, que se sol utilitzar per criticar aquells que blasfemen, reneguen o se'n foten de Déu, per afirmar que aquesta interpretació no es pot utilitzar contra qui no creu i, doncs, que no incumbeix el món secularitzat, però sí que incumbeix aquells que fan de Déu un objecte per a les seves finalitats. Seguidament, assenyala els discursos teològics que diuen com és Déu (o com volen que sigui). Ens explica que això és teologia catafàtica o afirmativa davant la qual reivindica l'apofàtica, que es formula en termes negatius o místics. Imposar una determinada visió de Déu és blasfem, ve a dir. Per acabar, el llibre aprofundeix en aquesta visió apofàtica de Déu seguint altre cop el camí marcat per Lluís Duch (Per cert, ¿Per què no hi ha un carrer a cada poble dedicat a Lluís Duch?). Aquest camí el porta al teòleg protestant Bonhoeffer, executat a la força per Hitler. Moreta en recupera la proposta d'actuar com si Déu no existís, és a dir, suspendre la contínua apel·lació a Déu a l'hora d'actuar o justificar com actuem. No prendrem el nom de Déu en va si vivim davant Déu i amb Déu, però sense Déu, explica Moreta, i ho reforça amb

un text de Maragall a qui sempre té a l'infern de l'americana.

Segurament, No prendràs el nom de Déu en va posarà en guàrdia els sectors més conservadors del catolicisme local. Potser faran com si no en sentissin el clam o s'esquinçaran les vestidures, però no els serà indiferent. No tinc tan clar que sigui un llibre que pugui penetrar en un lector desconnectat del món catòlic si bé, n'estic convençut, l'acabaria seduïnt per la imbatible agudes intel·lectual de qui s'hi expressa. Gosaria fer-hi dues petites objeccions. La primera té una relació ben directa amb aquesta agudes i amb l'estil de l'obra, com he apuntat al començament. Moreta ens posa en guàrdia davant els posicionaments forts: la teologia afirmativa, l'actitud de les elits eclesiàstiques, la manipulació providencialista, etcètera, però en bona part del llibre ho fa amb un estil que justament és molt fort, enrobustit per la pràctica de l'argumentació acadèmica, per la capacitat que té d'expressar-se en àgors públiques i pel seu entrenament diari com a polemista en xarxa. La contundència dialèctica del llibre es contradiu amb la defensa d'una visió apofàtica de Déu. El llibre és profundament afirmatiu, no dubta a qualificar i desqualificar, sempre raonadament i rigorosa. Hi ha una delimitació molt clara del que es considera encertat i desencertat i amb fonament. D'alguna manera, l'estil contradiu el fons. La crítica que formula a qui parla de Déu en tercera persona li seria, en diversos punts, directament aplicable.

La segona té relació amb la qüestió que obria aquest escrit, el do ut des. Quan Moreta carrega contra les pràctiques de pietat popular que inclouen demandes de favors, ho fa des de la seguretat d'una societat —la nostra— que, malgrat les sacsejades i la decadència econòmica evident, és encara relativament opulenta i on no costa gaire de dir que ens hem de posar davant de Déu sense demanar-li res. Tanmateix, el Parnostre demana pa. La percepció de la religió que tenen els immigrants que arriben de Sud-amèrica o d'altres llocs del món tendeix a realimentar moltes pràctiques impregnades de do ut des. Probablement aquests conciutadans nostres que de mica en mica tornen a omplir esglésies tenen una percepció més precària de les condicions materials que les fa properes a la generació dels nostres avis o besavis. Per a ells, el pa era important i, doncs, implorar que Déu fos providencial era interpretar-lo des de la feblesa i la contingència d'acord amb el propi context (entès, com Moreta mateix proposa, à la Gadamer).

Però no voldria induir ningú a error amb aquests darrers comentaris. El llibre és excel·lent i recomanable per tot el que he explicat i per joies com aquesta: “podem acabar en mans d'una new age acrítica, capriciosa i estrofolària. Dit això, l'honestedat intel·lectual m'obliga a posar-me en guàrdia contra aquest mateix llenguatge que acabo de fer servir: quan ens referim a la new age com l'ombra de la religió, com la seva banalització contemporània autocomplaent, com la seva conversió en un producte més dins el mercat de l'oferta i la demanda de propostes de sentit, fem servir una etiqueta interessada: la new age, com els llibres d'autoajuda, sempre són els altres”.